

Sukob geopolitičkog diskursa na primjeru geografskog imena otoka Lokruma

Julijan Sutlović

Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Ulica Franje Tuđmana 24i, 23000 Zadar, Hrvatska / *University of Zadar, Department of Geography, Zadar, Croatia*, e-mail: jsutlovic21@unizd.hr, <https://orcid.org/0009-0005-7843-5383>

DOI: 10.15291/geoadria.4451

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Primljeno / *Received*: 4-6-2024

Prihvaćeno / *Accepted*: 5-9-2024

Autori zadržavaju autorska prava nad svojim radom i pravom na objavljivanje bez ograničenja. Rad se licencira pod CC BY licencom što znači da članci mogu biti ponovno korišteni i distribuirani bez ograničenja dokle god je izvorni sadržaj ispravno citiran.

Sukob geopolitičkog diskursa prikazan je na primjeru različitih geografskih imena otoka Lokruma na ranonovovjekovnim pomorskim kartama i u peljarima. Analizirajući geopolitičku dinamiku između Mletačke Republike i Dubrovačke Republike, istraživanje ističe da geografska imena (toponimi) odražavaju i utječu na teritorijalne ambicije i političke narative. Metodološki pristup obuhvaća komparativnu kvalitativnu analizu povijesnih kartografskih izvora i navigacijskih priručnika, interdisciplinarnim pristupom koji uključuje suvremene istraživačke paradigme, poput prekograničnosti, imagologije, kulturne geografije i geopolitičkog diskursa, kako bi se istražila upotreba toponima u kontekstu različitih čimbenika kao što su politička ideologija i kartografska tradicija. Rezultati otkrivaju da je imenovanje otoka Lokruma različitim imenima, kao što su: *Lacroma*, *Croma* i sl. te *Scoglio di San Marco*, služilo kao alat za afirmaciju dominacije i oblikovanje političkog diskursa. Posebna pažnja posvećena je ulozi toponima kao sredstva političke i kulturne hegemonije, prikazujući kako su se moćne države koristile kartografijom za opravdanje svojih teritorijalnih pretenzija. Analiza pokazuje kako kartografski prikazi ne samo da reflektiraju, već i aktivno sudjeluju u

konstruiranju i perpetuaciji ideoloških narativa. Istraživanje pridonosi širem razumijevanju načina funkcioniranja kartografije i toponimije kao instrumenata unutar geopolitičkog diskursa, pružajući nove uvide u geopolitičke procese.

Ključne riječi: geopolitički diskurs, toponim, otok Lokrum, Jadransko more, povijest kartografije, pomorske karte

UVOD

Geopolitički diskurs predstavlja analizu i interpretaciju globalnih političkih događaja i procesa s posebnim osvrtom na geografske čimbenike i prostorne odnose među državama. Ovaj diskurs čest je u analizi međunarodnih odnosa, strategija i politika, u kojima geografska obilježja imaju ključnu ulogu u oblikovanju političkih odluka (Flint, 2021). Ovaj diskurs tiče se i načina na koji prostorne dinamike oblikuju globalne političke narative. Analiza geopolitičkog diskursa omogućuje razumijevanje kako se države koriste geografskim prednostima ili kako se suočavaju s ograničenjima u ostvarivanju svojih političkih i ekonomskih ciljeva (Cohen, 2015). Geopolitički diskurs neprestano se usklađuje i revidira kako bi se opravdalo tretiranje nekih država kao saveznika, a drugih kao neprijatelja. Politički vođe oduvijek su morali tvrditi da su ratovi u kojima traže od svojih građana da u njima sudjeluju nužni, pa čak i da osiguravaju bolju budućnost (Flint, 2021).

Kritička geopolitika istražuje koje se geografske i političke pretpostavke nalaze u osnovi tradicionalnih geopolitičkih praksi (Ó Tuathail, 1996). Geopolitički diskurs obuhvaća konstrukciju i korištenje geografskih narativa od političkih subjekata kako bi opravdali svoje postupke i politike. Ovi narativi obuhvaćaju i pitanja identiteta i moći u prostornim terminima, utječući na javno mnijenje i političko odlučivanje. Geopolitički diskurs ključan je u oblikovanju načina na koji se geopolitički događaji i procesi razumiju i predstavljaju. Kritička geopolitika u geografiji se koristi kao pristup usmjeren na dekonstrukciju geopolitičkih diskursa i razotkrivanje skrivenih odnosa moći koji stoje iza njih (Jones & Sage, 2009), pa tako i putem pomorskih karata i njima komplementarnih tekstova. Ona naglašava važnost analize

reprezentacija prostora kako bi se razumjele njihove političke implikacije, pružajući nijansirani pogled na geopolitičke prakse i njihov utjecaj na globalnu politiku. Karte, na primjer, mogu legitimirati teritorijalne zahtjeve ili prikazivati određene regije kao nestabilne ili opasne (Harley, 1988). Države u svoj geopolitički diskurs implementiraju geografske reference i kartografske prikaze kako bi pojačale ili opravdale svoje političke postupke, poput teritorijalnih zahtjeva ili vojnih intervencija.

Geografska imena

Pomorske karte važan su geografski, ali i toponomastički izvor podataka koji se može istražiti i s geografskog motrišta. Iz navedenog se motrišta nastoje objasniti i prepoznati važni čimbenici, procesi i međudjelovanja koji proizlaze iz društveno-gospodarske organizacije prikazanoga prostora (Faričić, 2017). Jezik i karte povezuju se u trenutku kada je jezičnim znakovima potrebno označiti određeno mjesto (objekt) na karti. U kontekstu pomorskih karata veza između jezika i karata postoji od prve poznate pomorske karte. Geografsko ime, toponim, svakom prostornom objektu daje identitet. Toponimski likovi ne stvaraju se ni iz čega; oni se uzimaju iz leksičkog fonda i korpusa spoznaja o prostoru i imenovanju kroz povijest. U nekom trenutku, imenovatelj je morao dati ime određenom geografskom objektu kako bi ga razlikovao od drugih. Iz perspektive komunikacije (lingvistike) toponim funkcionira kao i bilo koje drugo ime komunikacijskog sustava, npr. ime osobe. Riječi općeg leksika imaju univerzalno značenje, dok riječi iz onomastičkog leksika specifično identificiraju stvarnost, u ovom slučaju geografsku, i odnose se isključivo na jedan jedinstveni objekt, npr. nesonim Lokrum odnosi se isključivo na otok u neposrednoj blizini Dubrovnika i ni na jedan drugi. Ipak, postoje iznimke kada više objekata dijeli isto ime. Ako kartograf imenuje neki objekt, kao što je otok Lokrum, korisnik pomorske karte, ako pripada kulturološkoj zajednici koja se zna koristiti tom kartom, prepoznat će da se radi o određenom otoku u Jadranu unutar dubrovačkog arhipelaga. Taj se proces može opisati kao identifikacija, odnosno kao postupak povezivanja kartografskog imena i geografske stvarnosti (Skračić, 2009). Toponimi imaju važnu ulogu u izradi i organizaciji (kognitivne) karte kao i u prostornoj orijentaciji (Reszegi, 2020). Geografska imena imaju

nezamjenjivu ulogu u komunikaciji, orijentaciji, identifikaciji prostora, navigaciji i drugim aktivnostima u prostoru. Uz svoju primarnu funkciju, prostorna identifikacija često ima i simboličku komponentu kojom različiti motivi onoga koji je objekt imenovao sugeriraju određena značenja u određenom kulturnom kontekstu (Orth, 1987). Usporedbom karata iz raznih povijesnih razdoblja geografija mogu istraživati rute disperzije određenih toponima, pa tako i pravce migracije te kulturne utjecaje (Šakaja, 2015). Toponimi su žila kucavica svake pomorske karte. Temeljni su izvor za razlikovanje geografskih objekata (Campbel, 1987). Veza između toponomastike i kartografije gotovo je neraskidiva, pri čemu je kartografija bez procesa imenovanja praktično nezamisliva. Jezik, pismo, pa i karta jedna su od osnovnih ljudskih potreba za prijenosom informacija, odnosno za komunikacijom i trajnim, sustavnim zapisivanjem podataka.

Proučavanje geografskih imena od iznimne je važnosti za geopolitički diskurs s obzirom na to da geografska imena često odražavaju i perpetuiraju moć i ideologiju. Promjena imena gradova ili regija može biti akt političke volje i namjere, kojom se nastoji izbrisati povijesno naslijeđe ili, pak, ojačati novi nacionalni identitet. Toponimi su stoga alati u prakticiranju političke i kulturne hegemonije na određenim teritorijima (Alderman, 2008). To je vidljivo u slučajevima poput preimenovanja gradova u postsovjetskim državama ili u kontekstu dekolonizacije (Berg & Vuolteenaho, 2009).

Usporedbom sadržaja toponima sa suvremenom geografskom stvarnosti mogu se izvoditi zaključci o političkim mijenama. Iz perspektive kulturne geografije toponimi pružaju uvid u kulturne politike imenovanja i šire društvene kontekste koji oblikuju različite modele toponimije. Toponimi imaju i simboličku vrijednost; ime mjesta njegov je najvažniji simbol. Imenovanje mjesta jedan je od temeljnih čimbenika konstrukcije njegova značenja i identiteta. Na jednoj razini, neposrednoj, ona označava geografsku lokaciju, a na drugoj upućuje na ideologiju koja određuje što je „ispravna nomenklatura“. U novoj kulturnoj geografiji posebno se istražuje ideološka dimenzija toponima iz koje se mogu iščitati dominantni politički diskursi i svjetonazori. Ideološki toponimi skloni su promjenama. Promjena toponima nerijetko prati

radikalne društveno-političke promjene utječući na nacionalne diskurse, obnovu i izgradnju identiteta. Brisanjem toponima briše se ili se nastoji brisati prošlost, a novom toponimijom uspostavlja se novi simbolički poredak. Toponimija, kao dio simboličkog krajolika, funkcionira kao kulturni tekst s dvostrukim označavanjem: označava lokaciju i uključuje se u kulturne odnose. Toponimi upućuju na mjesto, ali i na kulturu (Šakaja, 2015).

Premda primarni zadatak toponima nije biti povijesni zapis, oni to ipak postaju, služeći kao trajni svjedoci društvenih, kulturnih, političkih i jezičnih promjena (Šimunović, 2005). Oni su najdugovječnija veza između ljudi i prostora te čine izvrsnu podlogu za iščitavanje kulturne interakcije (Skok, 1950). Do kraja 18. stoljeća izrada karata temeljila se na opisima prostora i zapažanjima bez geodetskih mjerenja. Karte su se često kopirale bez značajnijih izmjena, što uključuje i nekritičko prepisivanje toponima (Faričić, 2007). Promatrajući pomorske karte da se naslutiti kako su često korišteni stariji uzorci karata, pa tako i toponomastičkoga korpusa, s istim ili sličnim pogreškama.

Cilj istraživanja

Glavni cilj rada je utvrditi kojim je geografskim imenom imenovan otok Lokrum na ranonovovjekovnim pomorskim kartama s prikazom Jadranskog mora te u peljarima istoga vremena i kako njegovo ime korespondira s teritorijalnim pretenzijama, odnosno geopolitičkim diskursom, Mletačke i Dubrovačke Republike.

Svrha istraživanja višeimenosti, kao što je to kod imena otoka Lokruma, pridonosi razumijevanju geografske stvarnosti kroz prošlost s obzirom na to da su geografska imena svojevrsan fosil unutar lingvističko-geografskog sloja koji svjedoči specifičnim geopolitičkim i socioekonomskim procesima promjene i razvoja. Uz navedeno višeimenost svjedoči i različitim percepcijama geografskog prostora koje nisu temeljene samo na geografskim znanjima, već i na imaginaciji povezanoj sa simboličkim značenjem imenovanog objekta čiji konteksti poprimaju lokalne, regionalne pa i globalne percepcije imenovanog objekta (Faričić i sur., 2023).

Na temelju pregleda dosadašnjih znanstvenih istraživanja i spoznaja postavlja se hipoteza: Višeimenost otoka Lokruma odražava geopolitičke sukobe i teritorijalne pretenzije Mletačke i Dubrovačke Republike, pri čemu ta imena sudjeluju u kreiranju i afirmaciji teritorijalnih pretenzija, a posredno i u geopolitičkom diskursu navedenih republika.

Područje istraživanja

Istraživanje je usmjereno na analizu složenih odnosa između Mletačke i Dubrovačke Republike u ranom novom vijeku na području Jadranskog mora. Mletačka Republika i Dubrovačka Republika imale su složen i višedimenzionalan odnos tijekom kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka. Njihova interakcija bila je oblikovana mješavinom rivalstva i suradnje, ukorijenjene u njihovoj zajedničkoj pomorskoj kulturi, strateškim lokacijama na obalama Jadranskog mora i širim geopolitičkim dinamikama mediteranskog svijeta. Moć i bogatstvo tih dviju pomorskih republika u značajnoj je mjeri proizašlo iz trgovine. Venecija je, međutim, bila dominantnija sila – s većom mornaricom i širim trgovinskim mrežama. Ta dominacija navela je Veneciju da Dubrovnik vidi i kao potencijalnog rivala i kao podređeni entitet koji može iskoristiti. Dubrovnik, znajući razliku u moći, često je težio održavanju određene autonomije navigirajući pažljivim diplomatskim putem između Venecije i drugih regionalnih sila kao što je bilo Osmansko Carstvo (Lane, 1973; Harris, 2006).

Područje istraživanja odnosi se na otok Lokrum koji pripada dubrovačko-cavtatskom nizu otoka i zauzima važnu ulogu u geopolitičkom kontekstu navedenih republika i pruža važne uvide u njihove povijesne odnose i teritorijalne ambicije. Osim Lokruma istom nizu pripadaju i otoci Bobara te Mrkan i manje hridi (Magaš i sur., 2001). Otok se nalazi oko 600 metara jugoistočno od Dubrovnika (Hećimović, 1982). Površina otoka iznosi samo 693,80 m² (Duplančić Leder i sur., 2004). Služi kao prirodni valobran dubrovačke stare gradske luke, dok je Konalić (Lokrumski prolaz) bio važno sidrište pred tom lukom pa je stoga bio važan na istočnojadranskom plovidbenom putu. Njegovu važnost prepoznali su i Mlečani 30-ih godina 17. stoljeća kada su ga pokušali osvojiti. Moguće je da su Dubrovčani pozivom benediktinaca na otok početkom 11. stoljeća htjeli osigurati otok s obzirom na zaštitu Crkve i Pape, jer bi

njegovim osvajanjem bila ugrožena trgovina i sloboda Dubrovnika (Ničetić, 2002). Dubrovačka Republika podizala je benediktinske samostane na važnim mjestima kako bi uspostavili nadzor nad brodovljem koje je plovilo okolnim morem, i to ne samo ratnim i neprijateljskim brodovljem već i onim trgovačkim ili onim koje je dolazilo iz zaraženih krajeva (kuga). Samostani su postojali na Mljetu, Šipanu, Sv. Andriji, Sv. Jakovu i Lokrumu. Ti samostani su, među ostalim, imali i obrambenu ulogu, posebno kao dio komunikacijskih veza, a oni utvrđeni i povremenih refugija (Lučić, 1989).

PREGLED DOSADAŠNJIH ZNANSTVENIH ISTRAŽIVANJA

Geopolitičkim diskursom i geopolitičkim pitanjima općenito bavili su se mnogi znanstvenici. Za teorijski okvir geopolitičkog diskursa značajni su radovi Cohen (2015) i Flint (2021), dok je djelo Jones i Sage (2009) važno za proučavanje geopolitičkog diskursa unutar kritičke geopolitike. Proučavanjem geopolitičkog diskursa iz aspekta ranonovovjekovnih kartografskih i pratećih izvora, u ovom slučaju peljara, koliko je autoru poznato, nije se bavilo mnogo autora. Proučavanje geopolitičkog diskursa putem toponimije kroz prošlost otvara put za proučavanje današnjih, ali i budućih promjena geografskih imena pojedinih lokacija u svijetu. Promjena geografskih imena moćan je politički alat kojim se reflektiraju političke i kulturne transformacije unutar društvenih konteksta i međudnosa.

Proučavanje toponimije na pomorskim kartama važan je aspekt kartografskih istraživanja. Pruža ključne uvide u načine na koje geografska imena odražavaju i oblikuju navigacijske prakse, kulturne identitete i političke teritorije. Istaknuti doprinosi hrvatskih znanstvenika, kao što su Skračić, Skok, Faričić, Šimunović i Kozličić, znatno proširuju razumijevanje toponimije u Jadranskom bazenu. Skračić (1996; 2009; 2011) se, s bogatim opusom radova, ističe svojom detaljnom analizom toponimije. Njegovo istraživanje višeimenosti i etimologije toponima otkriva kako se kroz geografska imena može pratiti kulturna i politička povijest regije, pružajući uvid u procese imenovanja koji transcendiraju čisto geografske aspekte. Skok (1950) pridonosi razumijevanju kulturnih i jezičnih slojeva koji oblikuju jadransku toponimiju. Skokova etimološka analiza toponima odražava kompleksne

povijesne procese asimilacije, koegzistencije i sukoba različitih kulturnih utjecaja na Jadranu, ističući kako geografska imena mogu služiti kao prozori u prošlost regije. Šimunović (2009) u djelu „Uvod u hrvatsko imenoslovlje“ pruža temeljit uvod u hrvatsku onomastiku. Proučava nastanak, razvoj i značenja imena, uključujući i geografska imena (toponime). Analizira povijesne, kulturne i društvene aspekte koji su utjecali na formiranje i transformaciju tih imena. Kozličić (1995) otkriva da su se kroz stoljeća razvijali i mijenjali toponimi, ali i drugi geografski elementi, na kartografskim prikazima što pruža ključne uvide u kartografsku, toponomastičku i povijesnu baštinu Jadrana. Faričić (2007; 2011; 2017) zauzima značajno mjesto u istraživanju toponimije na pomorskim kartama, s posebnom pozornošću usmjerenom na Jadransko more i njegovu kartografsku reprezentaciju kroz povijest. Njegovi radovi pružaju detaljne uvide u metodološka proučavanja toponima te načine na koje geografska imena odražavaju kulturne, političke i povijesne slojeve regije. Navedenim, ali i drugim radovima, Faričić ne samo da pruža ključne uvide u povijest i razvoj jadranske toponimije već ističe i važnost geografskih imena u procesima konstrukcije prostornog znanja i identiteta. Uz navedene važno je istaknuti i djelo *La toponomastica in Istria, Fiume e Dalmazia* (2009) koje je značajno za razumijevanje i praćenje promjena toponimije istočne obale Jadranskog mora.

Najznačajniji rad za istraživanje višeimenosti na primjeru Jadranskog mora svakako je rad autora Faričić i sur. (2023). Rad dodatno produbljuje razumijevanje kartografske reprezentacije Jadrana istražujući kako se toponimima prenose i konstruiraju prostorni odnosi i identiteti. Općenito višeimenosti geografskih objekata bavili su se Skračić (2009), te Crljenko i Faričić (2022). Imenovanje Jadranskog mora proučavali su i Kozličić (1990), Budić (2021) i Tabain (1976). Za ovo istraživanje važni su i radovi Giraut i Houssay-Holzschuh (2016) koji tumače važnost toponima za konstrukciju identiteta i Gill (2005) koji se bavio istom tematikom za područje Moskve. Naravno, uz navedeno je važno poznavati i geopolitičke okolnosti navedenog razdoblja.

Navedeni korpus literature naglašava važnost toponimije kao sredstva u komunikaciji kulturnih, historijskih i političkih narativa. Toponimi na pomorskim kartama služe kao mostovi

između prošlih i sadašnjih percepcija prostora, odražavajući kompleksne procese identitetske konstrukcije, teritorijalnih pretenzija i kulturnih interakcija. Istraživanja Skračića, Skoka, Faričića, Kozličića, Šimunovića i drugih zajednički ilustriraju dinamičan odnos između geografije, kulture i povijesti u kontekstu pomorske kartografije Jadranskog mora, potičući na kontinuirano promišljanje i istraživanje kako toponimi oblikuju kolektivno razumijevanje bogate kulturne i povijesne baštine.

Općenitim pristupom istraživanja imagologije i teorijama diskursa bavili su se brojni znanstvenici. Međutim, imagološkim temama vezanim uz pomorske karte bavilo se malo znanstvenika, a još manje njih uz temu ranonovovjekovnih pomorskih karata; osobito onih s prikazom Jadranskog mora. Među značajnija djela valja uvrstiti rad Mlinarić i Gregurović (2011) koje su proučavale probleme heteropredodžbe i autopredodžbe na geografskim kartama hrvatskoga teritorija. Nekoliko znanstvenika i autora istražilo je temu Drugih i Drugosti u kontekstu geografskih karata, fokusirajući se na to da karte odražavaju i pojačavaju dinamiku moći, kolonijalizam i kulturne pristranosti. Harley (1988; 1992) je među najvažnijima u području kritičke kartografije. Njegovi radovi, među ostalim, prikazuju da karte služe kao instrumenti kulturnog imperijalizma. Wood (1992) je poznat po svojem radu o moći karata i njihovoj ulozi u društvu, u svojem radu istražuje kako karte utječu na percepcije svijeta. Monmonier (1995) ilustrira manipulativni potencijal karata, pokazujući da se karte mogu koristiti za iskrivljavanje stvarnosti. Culcasi (2008) je proučavala kako su zapadne zemlje kartografski stvorile regiju Bliskog istoka. Proučavala je kartografske izvore britanskih, američkih i lokalnih kartografa. Otkrila je da su kartografi, koji nisu lokalni, nametnuli umjetni regionalni identitet krajoliku, i to onaj koji ilustrira evidentno zanemarivanje arapskih prava na samoodređenje. Ta je regija umjetno stvarana desetljećima. Karte su u navedenom slučaju samo dio šireg diskursa „zapada“ koji regije stvara kao nestalne, nepredvidive, burne i opasne. Navedeni autori oblikuju bogatu literaturu koja poziva na kritički pregled pretpostavki koje leže u osnovi kartografskih reprezentacija i razmatraju društvene i političke implikacije praksi

kartiranja. Različitim perspektivama, ti autori istražuju kako karte ne samo da odražavaju, već i oblikuju razumijevanje svijeta, često na načine koji promiču određene ideologije i moći.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U sklopu istraživanja, provedena je usporedna kvalitativna analiza geografskih imena na kartama kako bi se shvatili i uočili specifični oblici komunikacije koje karte kao medij prijenosa informacija omogućuju. Ova analiza utemeljena je na interdisciplinarnom pristupu koji uključuje suvremene istraživačke paradigme kao što su prekograničnost, imagologija, kulturna geografija i geopolitički diskurs, kako bi se istražila upotreba toponima u kontekstu različitih čimbenika poput političke ideologije i kartografske tradicije. Ovaj metodološki okvir prepoznaje karte ne samo kao alate za navigaciju i prikazivanje prostornih podataka, već ih vidi kao složene medije za kulturološku i političku komunikaciju koji prenose višeslojne poruke. Karte su proučavane kao simbolizirani vizualni, povijesni konstrukti i prikazi subjektivne realnosti sastavljeni od simboličkih zapisa koji zadržavaju značajke kulturne reprezentacije (Harley & Woodward, 1987; Krleža & Mlinarić, 2022). U skladu s navedenim proučeno je stvaranje predodžbe o Drugome pod utjecajem „vladajućih“, odnosno kartografa koji je kartu izradio i imperija u kojem je karta izrađena. Da bi se to postiglo, potrebno je primijeniti komparativnu metodu analize istraživanih karata i peljara (Mlinarić & Gregurović, 2011). Toponimi su nužan i ustaljen sadržaj svake karte koji omogućuje ne samo prostornu već i jezičnu orijentaciju čime omogućuju interpretaciju geografskog sadržaja, odnosno njegovo dekodiranje. S obzirom na to da je karta skup kodova, pri čemu je simbolika njezin dio, izrazito je važno dekonstruirati kartu, proučiti svaku njezinu sastavnicu te dovesti u pitanje njezinu navodnu neovisnost. Dekonstrukcija karte, u ovom slučaju, uključuje analizu toponima koja involvira čitanje poruka koje su kartografi slali korisnicima karata. Ključno za razumijevanje karte jest prepoznavanje dominantnih ideologija doba u kojem je karta nastala te identificiranje središta moći u tom razdoblju – bilo da je riječ o političkoj, religijskoj ili društvenoj moći (Harley, 1992). Zbog navedenog tijekom tumačenja geografskih imena potrebno je:

– utvrditi koji je geografski objekt prikazan i je li pritom imenovan (ako je imenovan, kako je to učinjeno)

– utvrditi u kojoj su vezi toponimi s društvenim i gospodarskim funkcijama imenovanog geografskog objekta (Faričić, 2017).

Cjelovita slika nastaje na križanju praktičkog, simboličkog i iskustvenog, a cjelokupni dojam koji karta ostavlja ovisi o prikazu, diskursu iz kojeg se karta promatra, sila koje su utjecale na njezin nastanak, predznanja korisnika, odnosa moći i sl. (Lefebvre, 1991; Soja, 1996). Za imagološku je interpretaciju važno poznavanje pojmova kako što su Drugi i Drugost. Kada se sebe stavlja u središte pozornosti, Drugi uvijek predstavlja ono izvanjsko, osobu koja je drukčija (Culcasi, 2008). Kartografsko prikazivanje Drugoga može se analizirati putem konstrukcionističke teorije prema kojoj društveni i povijesni kontekst određuje na koji se način gleda na Drugoga, pri čemu se konstrukcije Drugih isprepleću s konstrukcijom Nas (McDonald, 1993). Područje kritičke geografije proučava diskurzivno stvaranje Drugih i načine na koje te produkcije znanja informiraju međunarodne odnose, osobito imperijalne i kolonijalne projekte (Mountz, 2009). Imagologija, proučavanje reprezentacija i slika Drugoga te koncept razlikovanja između Nas i Drugih kao sredstva uspostavljanja identiteta nude okvire za razumijevanje uloge toponima u konstruiranju kulturnih i političkih narativa na pomorskim kartama. Ti metodološki pristupi omogućuju istraživanje načina na koji geografska imena pridonose reprezentaciji stranih zemalja i naroda, često odražavajući percepcije, predrasude i odnose moći tog doba (Mlinarić & Gregurović, 2011).

Radi ubiciranja i analize toponima na starim pomorskim kartama, potrebno ih je usporediti s toponimima na suvremenim pomorskim i/ili topografskim kartama te s jezikoslovnim popisima i obradama korpusa toponima istraživana područja (Faričić, 2017).

Primjenom hermeneutike omogućeno je dešifriranje složenih simboličkih poruka ugrađenih u kartografske materijale, razumijevanje socijalne povijesti te kulturnih i političkih narativa koji oblikuju i definiraju prostorne prikaze. Time se karte pozicioniraju kao važni mediji u procesu komunikacije, ne samo prenošenjem geografskih informacija, već i kao

platforme kroz koje se artikuliraju, pregovaraju i održavaju kulturni identiteti, političke ideologije i kolektivna vjerovanja.

Ovo istraživanje, među ostalim, oslanja se na povijesnu analizu arhivskih izvora ključnih za istraživanje korištenja i percepcije toponima u navedenom povijesnom razdoblju, otkrivajući interakciju između kartografskih praksi i širih sociokulturnih i političkih procesa. Kritička analiza teksta dopunjuje kartografsku analizu proučavanjem pisanih izvora, kao što su upute za plovidbu, peljari, i analiza postojeće znanstvene literature koji mogu pružiti kontekstualne informacije o toponimima, uključujući njihovu upotrebu i promjene. Takav pristup pomaže u razumijevanju kako su se geografska imena percipirala i koristila u širem društvenom i kulturnom kontekstu.

Za potrebe istraživanja imena otoka Lokruma pregledano je stotinjak pomorskih karata i desetak peljara. Karte su razvrstane kronološki i prema zemlji izdavanja. Za svaku je kartu zabilježeno geografsko ime otoka Lokruma, a posebno su izdvojene one karte na kojima je Lokrum imenovan nesonimom Sveti Marko. Navedena sistematizacija omogućuje kronološki pregled diferencijacije imena otoka Lokruma. Kao jedno od ograničenja ovoga istraživanja nameće se činjenica da kartama nije prethodila geodetska izmjera, a često ni izravno prikupljanje podataka s terena, već je većina karata izrađena na temelju reprodukcije, modifikacije i/ili kompilacije postojećih karata. Navedeno dovodi do zaključka da kartografi možda nisu poznavali semiotiku geografskih imena kojom su se koristili njihovi prethodnici, odnosno onu koja se nalazila na kartama kojima su se koristili kao predlošcima za izradu vlastitih karata te da su nekritički preuzimali sadržaj karte.

Većina sačuvanih kasnosrednjovjekovnih i ranonovovjekovnih pomorskih karata Jadrana izrađena je u Veneciji, koja je u to vrijeme bila vodeće pomorsko središte na Jadranu. Za potrebe istraživanja pregledane su i istražene izvorne pomorske karte Jadrana iz hrvatskih i talijanskih institucija. Među njima su Biblioteca Nazionale Marciana i Museo Correr u Veneciji, Državni arhiv u Zadru, Hrvatski državni arhiv, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Pomorski muzej Split, Sveučilište u Trstu i Sveučilište u Zadru, Znanstvena knjižnica.

Istraživanje je obuhvatilo i mnogobrojne stare pomorske karte čije su digitalne reprodukcije dostupne na mrežnim stranicama europskih i američkih knjižnica, te karte iz privatnih zbirki, posebice one Marca Aste iz Bologne.

Karte i toponimi kao instrumenti moći

Najčešće se neiskusnom korisniku karta čini kao istiniti prikaz stvarnosti, kao reprezentacija, odnosno vizualizacija, svijeta. U toj se uvjerljivosti kriju različite mogućnosti interpretacije, odnosno, reinterpretacije geografske stvarnosti. Kao jedna od mogućnosti svakako je i manipulacija stvarnosti koja je u rukama kartografa. Karte ne ovise, i nisu ovisile, samo o kartografskim vještinama kartografa, tehnikama i tehnologijama izrade, već i o kulturnim, odnosno povijesno-političkim mijenama (Mlinarić & Gregurović, 2011), pa su tako za prostor Jadrana značajna politička previranja između imperijalnih sila Venecije, Habsburgovaca, Osmanlija i drugih i njihove kartografske politike. Činjenica je da su karte sugestivne, s pomoću njih se mogu interpretirati ne samo geografske informacije, već i političke, konfesionalne, kulturne, lingvističke i ideološke slike. Karte su često služile za izravne ili subliminalne manipulacije informacijama. Kako bi se s današnjega gledišta mogao interpretirati geopolitički diskurs na kartama, važno je poznavati kulturne, političke i druge okolnosti nastanka istraživanih karata.

Karte nisu samo tehnički alati, nego su izraz (i proizvodnja) ideoloških vrijednosti, socijalnih i kulturnih pravila te vizija svijeta. Toponimi u tom smislu imaju povlaštenu ulogu za razumijevanje performativnog procesa „teritorijalizacije“ i mogu se koristiti za proučavanje kulturnog identiteta i političkih previranja kartografiranog prostora. Promjene toponima, dakle, nisu samo dio povijesne fluktuacije jezika, već su i „označivači“ geografskih obilježja, teritorija i identitetskih prostora (Siniscalchi & Palagiano, 2018).

Komunikacijska učinkovitost karte kao povijesnog izvora, među ostalim, ovisi i o njezinoj moći uvjeravanja i o njezinoj sugestivnosti. Postoji mogućnost iskrivljene percepcije prostorne stvarnosti ako se ona zasniva isključivo na kartama. Potrebno je stoga u obzir uzeti vjerodostojnost karata bez obzira na pouzdanost autora koja mu se propisuje zbog njegovih

kompetencija ili ustanove koja stoji iza njezine izrade pa se očekuje objektivnost koju bi trebala omogućiti institucionalna verifikacija prostornih podataka. Međutim, na vjerodostojnost sadržaja karata uz stupanj generalizacije karte, odnosno njezino mjerilo i tematiku karte, umnogome utječe namjera naručitelja i subjektivni odnos kartografa prema zadaći koja mu je povjerena ili koju je sam postavio. Tijekom prošlosti, posebno prije primjene geodetskih izmjera, karta nije bila najbolji mogući tehnički prikaz stvarnosti već su na nju dosta utjecale metode likovnih umjetnosti, uključujući različite ikonografske obrasce. Stoga su mnogobrojne simboličke slike kojima je upotpunjavani prikaz materijalne, tj. vidljive stvarnosti. Kao takva, karta djeluje kao semiotički sustav koji geografska znanja organizira u vizualne sheme podložne kulturno prihvaćenim interpretacijama teritorija, bile one stvarne ili apstraktne. Kartograf je taj koji odabire sadržaj koji će ucrtati u kartu. Korisnik karte zbog svojih mentalnih postavki, kulturnih uvjerenja, usvojenih znanja, uz upotrebu svoje mašte i stvorenih predrasuda, kartu značenjski i interpretativno nadograđuje, tako mijenjajući strukturu kartografskih informacija. Karta je zbog mogućnosti različitih čitanja i interpretacija prikazanog sadržaja važna za stvaranje predodžbi. Ranonovovjekovne pomorske karte, kao i druge karte, omogućuju korisniku shvaćanje prostora u okviru pojedinih imperijalnih politika, ali im daju i određenu vremensku informaciju. Kartografi su na kartama često prikazivali svoje imperije kao superiorne, služeći se tehnikama isključivanja Drugoga iz prostora (Mlinarić & Gregurović, 2011). Primjer za to je ime Jadranskog mora koje je nerijetko nazivano Venecijanskim zaljevom (Golfo di Venezia), čime se cijeli Jadran percipira kao proširena luka mletačke prijestolnice (Marković, 1993; Faričić i sur., 2023). Ime Jadranskog mora dobar je primjer za višeimenost. Naime, mnogi prostorni objekti imaju više geografskih imena. Tom se fenomenu može pristupiti s dijakronijske ili sinkronijske perspektive. Sinkronijski pristup primjenjuje se kako bi se otkrili pogledi, odnosno stavovi kartografa ili naručitelja prema određenom prostoru, a dijakronijski kako bi se prikazao kronološki slijed imenovanja i korištenje geografskog imena u komunikaciji u prostoru i o prostoru (Skračić, 2009; Crljenko & Faričić, 2022; Faričić i sur., 2023). Supostojanje više interesnih motivacija za imenovanje određenoga geografskog objekta,

u trenutku kada nije postojao registar geografskih imena, dovelo je do pojave da su različite zajednice imenovale isti objekt shodno vlastitim potrebama pa su se tako u postupke imenovanja, rijetko prikriveno, a češće otvoreno i nedvosmisleno uključivala politička pitanja, a nerijetko i neznanje (Skračić, 2009). Višeimenost Jadranskog mora dolazi od činjenice da je kroz povijest bilo područje sučeljavanja više geopolitičkih entiteta i različitih socioekonomskih procesa. Naravno, to nije jedini primjer višeimenosti. Nerijetko su se mletački kartografi koristili toponimima za izražavanje dominacije i moći nad određenim prostorom. Kartama su se koristili kao potvrdom legitimiteta za upravljanjem određenim prostorima i kao političko-ideološkim oruđem. U toponomastici se ne može jednostrano razlučiti pravilne i nepravilne oblike geografskih imena što se najjasnije očituje kada se o geografskim imenima raspravlja s različitim toponomastičkim ishodišta, npr. različitih država u pograničnim prostorima ili različitih jezičnih zajednica koje nastanjuju, tj. na različite se načine koriste istim prostorom. Određena zajednica međusobno komunicira bez problema, no različitim zajednicama ponekad je potrebna pomoć oko komunikacije određenog toponimskog lika, a mogući su i prijepori kada se imenima iskazuje politička aspiracija u odnosu na imenovani prostor.

Gottman (1964) politički prostor ucrtan na kartama interpretira kao prostor ispunjen znakovima. Uvodi koncept ikonografije kao ukupan sustav simbola u odnosu na koji se interpretira grafički prikaz. Dakle, karte djeluju kao dinamička sredstva za prenošenje kulturnih vrijednosti. Bonnemaision (2005) uvodi dodatnu dimenziju u diskurs preko koncepta geosimbolizma, ističući geosimbol kao medijator između prostorne lokacije i kulturnog sustava vjerovanja. Ta perspektiva ističe ulogu karata u kreiranju geosimboličkih prostora koji prenose specifične kulturne i identitetske narative odabirom i prikazivanjem posebnih simbola. Geosimbol je utjelovljen u određenom mjestu, služi kao prostorni pokazatelj, znak u prostoru koji reflektira i oblikuje identitet, bilo da se radi o svetom mjestu (Jeruzalem), istaknutom mjestu (planina) ili sakralnom objektu (crkva). On označava teritorij s pomoću znakova uspostavljajući time ikonologiju teritorija, ukazujući na granice teritorija, a istodobno ih i

uspostavlja. Strukturira prostor i dodjeljuje mu značenje, proizvedeći i konstruirajući teritorije. Kulturni prostor je geosimbolički prostor ispunjen emocijama i značenjima.

Giraut i Houssay-Holzschuh (2016) navode četiri politička konteksta koja vode (pre)imenovanju geografskih objekata:

- osvajanje (engl. *conquest*) – pokoravanje ili kontrola teritorija silom; drugi oblici političkog ili kulturnog stjecanja teritorija ili potraživanja nad njima također se mogu pronaći u ovom kontekstu
- revolucija (engl. *revolution*) – radikalna promjena političkog poretka; primjeri takvih revolucija obuhvaćaju pad carstava ili autoritarnih režima
- pojavljivanje (engl. *emergence*) – nova mjesta se proizvode i imenuju, jer su novorazvijena ili novoindividualizirana
- komodifikacija (engl. *commodification*) – pojam koji pokriva sve kontekste u kojima moćni pojedinci ili korporacije pripoje toponimski krajolik koji čini dio općeg dobra za vlastiti (financijski ili simbolički) profit.

Uz to navode četiri, uz mogućnost postojanja i više, tehnologije koje vode (pre)imenovanju lokacija da bi se postigli određeni politički ciljevi. Navode četiri tehnologije:

- čišćenje (engl. *cleansing*) – služi za odbacivanje toponimijskih otisaka naslijeđenih od prethodnoga političkog poretka
- utemeljenje (engl. *founding*) – upisuje kulturne i političke reference u toponimiju kako bi se stvorio i dao legitimitet, a ultimativno i održao novi politički i kulturni poredak na lokalnoj i/ili nacionalnoj razini. Imenovanje mjesta po utemeljiteljima, ideološkim vrijednostima ili događajima utemeljitelja oblikuje toponimijski krajolik i pomaže legitimirati postojeće strukture moći povezujući pogled režima na samog sebe, svoju prošlost i svijet s naizgled prizemnim okruženjima svakodnevnog života (Gill, 2005)
- obnavljanje (*restoring*) – nastoji uspostaviti sjećanja i kulture starim toponimima kako bi se iskupila za povijesne nepravde ili legitimizirala teritorijalne zahtjeve

- promoviranje (*promoting*) – brendiranje mjesta putem imena koje se koristi za ostvarenje vrijednog i utrživog simboličkog kapitala (Giraut & Houssay-Holzschuch, 2016).

Promjene toponima često odražavaju duboke političke i kulturne promjene unutar društva i između društava. Jedan od takvih primjera je promjena imena Staljingrada u Volgograd 1961. godine, što je bio odraz odbacivanja Staljinove ostavštine i šireg procesa destaljinizacije u Sovjetskom Savezu (Taubman, 2003). Slično tome, promjena imena grada Konstantinopola koji se od 1930. godine, nakon osnivanja Turske Republike, isključivo naziva Istanbul, pokazuje da su se promjene imena gradova upotrebljavale kao sredstvo za potvrdu novih identiteta (Mansel, 1995). Ta promjena i njoj slične imale su ulogu u formiranju nacionalne svijesti i identiteta u novoj Turskoj (Zürcher, 2004). Osim promjena imena gradova, promjene imena pojedinih drugih prostornih cjelina mogu odražavati i političke tenzije. Na primjer, ime 'Perzijski zaljev' postalo je predmetom međunarodnog spora jer arapske zemlje preferiraju ime 'Arapski zaljev'. Ta promjena toponima odražava ne samo geografsku, već i političku borbu za regionalni utjecaj i identitet (Peterson, 2006; Schofield, 2017). Nakon završetka kolonijalne vladavine Rodezija je preimenovana u Zimbabve simbolizirajući prekid s kolonijalizmom, povratak autohtonom identitetu i afirmaciju suverenosti (Soames, 1980). Preimenovanje ruskog grada iz Sankt-Peterburga u Petrograd, zatim u Lenjingrad, i natrag u Sankt-Peterburg odražava turbulentnu povijest grada i promjene političke moći od imperijalne ere do sovjetskog razdoblja i konačno postsovjetske Rusije (Ruble, 1990; Kelly, 2011). Saigon je preimenovan u Ho Chi Minh City u čast komunističkog vođe. Promjena imena bila je namjeran čin konsolidacije moći novog režima i označavanja uspješnog ujedinjenja zemlje. To je preimenovanje bila politička izjava kojom se učvršćivala legitimnost komunističke vlade i kojom su se brisali ostaci bivšeg režima (Logan, 2000; Harms, 2011). U novije vrijeme, Ukrajina je 2016. godine preimenovala mnoge svoje gradove kao dio dekomunizacijskih nastojanja da se izbrišu tragovi sovjetske prošlosti, odnosno nastojanja da se učini odmak u odnosu na ruske jezične i političke utjecaje. Na primjer, Dnjepropetrovsk preimenovan je u Dnipro (Kuzio, 2022). Kao najsvrodniiji primjer važno je istaknuti problematiku imenovanja otočića u Japanskom moru. Spor zbog imena dvaju

otočića poznatih kao Dokdo u Južnoj Koreji, odnosno kao Takeshima u Japanu odražava širi teritorijalni sukob dviju zemalja. Obje zemlje polažu pravo na suverenitet nad ovim otočićima. Južna Koreja kontrolira otočiće i tvrdi da je Dokdo povijesno korejski teritorij još od 6. stoljeća, dok Japan tvrdi da je Takeshima dio njegova teritorija od 17. stoljeća. Neslaganje se proteže izvan imena, obuhvaćajući povijesne, kulturne i geopolitičke čimbenike. Spor zbog imena i teritorija duboko je ukorijenjen u složenoj povijesti odnosa Japana i Koreje (Kim, 2014; Akimoto, 2020). Navedeni primjeri ilustriraju kako se države koriste toponimima u svrhu potvrde suvereniteta i promjene ideoloških usmjerenja. Svaki od tih primjera pokazuje da promjene toponima imaju važnu ulogu u geopolitičkom diskursu svake zemlje. Služe kao sredstvo za oblikovanje nacionalnog identiteta i političke povijesti, ali i kao oruđe u međunarodnim odnosima, u kojima geografska imena postaju dio veće priče o dominaciji i/ili otporu.

Lokrum i lokrumska kriza

Lokrum je kroz povijest dijelio sudbinu Dubrovnika. Dubrovačka Republika bila je vješta u diplomatskom manevriranju, koristeći se svojim strateškim položajem i diplomatskim vještinama za održavanje odgovarajućeg stupnja neovisnosti, posebno u pogledu ekonomskih pitanja i pitanja lokalne uprave. Republika je tražila saveze i zaštite koji bi mogli osigurati njezinu autonomiju protiv mletačkih pritisaka. Posebno je uspjela osigurati korisni odnos s Osmanskim Carstvom, što je pružilo protutežu mletačkom utjecaju. Dubrovačka Republika uspostavila je povoljan odnos s Osmanskim Carstvom, stekavši zaštitu i trgovinske povlastice koje su osigurale njezinu sigurnost i ekonomski prosperitet (Braudel, 1972; Harris, 2006; Foretić, 2019). Dubrovačka diplomacija omogućila mu je da izgradi prostor za autonomiju u sjeni veće moći Venecije. Interakcije tih dviju republika odražavale su složenosti regionalne politike, trgovine i kulturne razmjene. U tom pogledu važnu je ulogu imao i otočić Lokrum.

Godine 1023. u darovnici gradski prior i dubrovački nadbiskup prepuštaju Lokrum u posjed i traže od svećenika Lava i benediktinca Petra da na njemu izgrade samostan (Lučić, 1989; Ničetić, 2002). U najstarijim se dokumentima samostan navodi pod imenom Svetog

Benedikta, od 13. stoljeća kao samostan Svete Marije i Sv. Benedikta, u 15. stoljeću kao samostan Sv. Marije ili Sv. Benedikta, a u idućim stoljećima kao samostan Sv. Marije (Ostojić, 1964). Odabir Lokruma za izgradnju samostana nije slučajnost. Prisutnost benediktinaca na otoku potpomagalo je obranu grada. Naime, protiv bilo kakvog ometanja posjeda mogla je intervenirati crkvena vlast i to na međunarodnom planu. Isto tako, kada se Gradu približavala opasnost, benediktinci su slali upozorenja. Danju zvonjavom ili dimom, a noću vatrom. Lokrum je imao i važnu geoprometnu ulogu. Na otoku se nalaze dvije lučice kojima su se brodovi koristili kao zaklonom. Slično tome, lučice su služile i u trenucima prenatrpanosti gradske luke trgovačkim brodovima. Brodovi su u tim slučajevima na Lokrumu čekali svoj red za uplovljavanje u gradsku luku (Lučić, 1989).

Lokrum je bio važna taktička točka, a shodno tome i cilj izravnih neprijateljskih napada. Primjerice, Mlečani su se 971. godine usidrili kod Lokruma (i Gruža) kako bi iznenadnim napadom osvojili Dubrovnik (Lučić, 1989). Dubrovčani su na Lokrumu 1557. godine sagradili lazaret, a nešto kasnije su mu pridodali drvenu stražarsku kućicu kako bi lakše nadzirali plovidbu okolnim morem (Foretić, 2019). U 16. stoljeću Lokrum su dva puta napali gusari, 1571. godine turski gusari (Lučić, 1989), koji su tada zarobili sve monahe koji nisu bili podanici Dubrovačke Republike, a 1577. godine uskočki gusari (Ostojić, 1964). U listopadu 1629. godine Mlečani su izdali nalog Generalnom providuru da zaustavi gradnju na Lokrumu, nazivajući ga Otokom Svetog Marka¹. Mletačka tvrdnja da je Lokrum pod vlašću Venecije i da se zove Otok Sv. Marka nije tek prigodna izmišljotina. Hakluyt (1599) navodi da je John Locke, tijekom svog putovanja u Jeruzalem 1553. godine, zabilježio kako su Mlečani posjedovali *Il Cromo* (Lokrum), otočić smješten oko milju južno od grada. Iako je Dubrovačka Republika ponudila značajan iznos kako bi ga otkupila, Mlečani su ga zadržali više zbog simboličkog i

¹ 23.10.1629. *Nalog vrhovnom provedituru, da milom ili silom zaustavi započetu gradnju Dubrovčana na Lokrumu. ... Ci scrive il conte di Spalato essergli stato riferito da alcuni mercanti Turchi, che gli Ragusei hanno dato principio a certa fabbrica sopra il scoglio che le sta dirimpetto, nominato di San Marco; che quando così fosse, et vi, andassero progredendo, riuscirebbe cosa grandemente dannosa all'inviamento della medesima scala di Spalato, et pregiuducualissima a pubblici interessi...* (Makušev & Šufflay, 1905, p. 256)

strateškog značaja nego zbog materijalne koristi. Jedina građevina na toj stijeni bio je samostan (Hakluyt, 1599, p. 102). Otok se u mletačkim dokumentima iz 20-ih godina 17. stoljeća redovito navodio kao otok Svetog Marka² (*Scoglio di San Marco*): Znakovito je da 1626. providur brodovlja Senatu eksplicitno spominje *scoglio de San Marco di ragione della serenità vostra*³ (Makušev & Šufflay, 1905). U srpnju 1630. godine, na moru između Dubrovnika i Lokruma, došlo je do sukoba između Dubrovčana i Mlečana, odnosno između dubrovačke naoružane barke i tri mletačke galije pod zapovjedništvom Giovannija Battiste Grimanija. O tom sukobu mletački i dubrovački izvori donose različite priče. Iz mletačkog gledišta glavni problem bio je nepoštovanje mletačkog dominija nad Jadranom. Jurisdikcijski sukob zbog Lokruma počinje tek u proljeće 1631. godine. Navedeno je jedan od najintenzivnijih diplomatskih sukoba između Dubrovnika i Venecije i naziva se „Lokrumskom krizom“ (Kunčević, 2021). U svibnju 1631. godine mletački generalni providur Dalmacije Antonio Civran šalje dubrovačkoj vlasti dopis u kojem nalaže rušenje drvene kućice, navodno, bespravno sagrađene na „mletačkom“ otoku Sv. Marka (Foretić, 2019, p. 99). Dubrovački Senat poslao je iste godine pismo kojim je upozorio providura da je potpuno pogrešno obaviješten o vlasti nad Lokrumom. Vijećnici nisu ostavili ni najmanje prostora za sumnju o svojem stavu: „...jer je *ab Urbe condita* Lokrum bio pod našom neupitnom vlasti i naš neosporni posjed, a nadamo se da će tako i ostati sve do kraja svijeta...“ (Kunčević, 2021, p. 106). Sukob je dodatno eskalirao odlukom mletačkog Senata koji je 22. svibnja izdao Grimaniju nalog da patrolira između Ancone i Dubrovnika, hvata trgovačke

² 30.6. 1623. Nalog providuru, da se zadovolje neke tražbine dubrovačke. ... *Se ben nel negotio delle tre cassette di cere levate il decembre passato dal sopracomito Civran ad un vascello al scoglio di San Marco, che in maggior summa de colli ci haverano caricato da Ragusi...* (Makušev & Šufflay, 1905, p. 214).

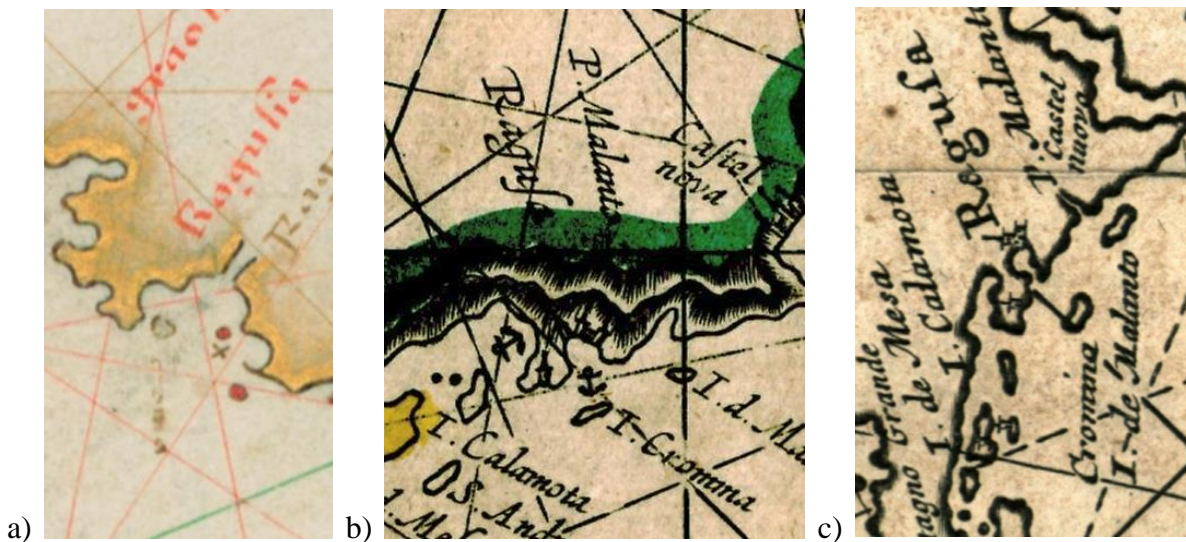
25.6.1624. *Da se proda zaplijenjena roba dubrovačka, jer oni nijesu htjeli platiti za nju neki malen porez. ...che in gratification loro sz ordinata delle cere levate dal sopracomito Civran da un vascello al scoglio di san Marco, et robbe di seta levate del capitano di Golfo...* (Makušev & Šufflay, 1905, p. 223)

³ 27.8.1626. *Proveditur brodovlja izvješćuje i pregovaranju s Dubrovčanima zbog zapljene lađe, koja je prevozila sol, i o pogibelji, koja prijete skeli spljetskoj od trgovine dubrovačke. ...Serenissimo principe. – Spedito che io hebbi hieri con mie riverite lettere alla serenita vostra il vascello de Sali termato a vista de Ragusi, che per la medesima citta era destinato, mi condussi a rinfrescar la ciurme al scoglio De San Marco di ragione della serenita vostra contiguo ad essa citta...* (Makušev & Šufflay, 1905, p. 230)

brodove i usmjerava ih prema Veneciji, kako bi Dubrovčani kroz razne “neugodnosti” naučili da se ne sukobljavaju s velikom državom kao što je Venecija (Kunčević, 2021). Zbog navedenog su se sukoba dubrovačke vlasti obratile europskim „velevlastima“, pa su tako pisale Papi, njemačkom caru, francuskom kralju, Đenoveškoj Republici i brojnim drugima. Nakon višegodišnjih diplomatskih akcija Dubrovčani su odlučili poslati posebnog poslanika u Veneciju kako bi riješili problem mletačke pretenzije na Lokrum, probleme vezane uz slobodnu plovidbu Jadranom bez plaćanja carine, probleme vezane uz slobodnu trgovinu Dubrovčana u Veneciji i dr. (Foretić, 2019). Navedeni je sukob potrajao do ljeta 1635. godine kada je Lokrum prepušten Dubrovniku uz uvjet da Dubrovnik plaća Veneciji financijski doprinos kao priznanje mletačkoga gospodarstva na Jadranu (Vučetić, 1889). Tijekom Morejskog rata, koji je trajao od 1683. do 1699. godine, Mlečani su ponovno zauzeli Lokrum, na kojem su kao i u Gružu i Cavtatu, postavili svoje straže. Nakon mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine Mlečani su se povukli s dubrovačkog teritorija pa tako i s Lokruma (Lučić, 1989).

Sukob geopolitičkog diskursa na primjeru imena otoka Lokruma

Najčešća imena za Lokrum na kasnosrednjovjekovnim i ranonovovjekovnim pomorskim kartama su *Lacroma*, *Croma*, *Cromma*, *Cromina* i *Chiroma* (Sl. 1.), a zapisani su i neobični toponimski likovi poput *Cremidy*. Od istraživanog korpusa pomorskih karata ime koji se veže uz svetog Marka pronađen je na njih sedam. Prvi put pojavljuje se 1679. godine na karti koju je izradio M. Fassoi koji ga je zapisao kao *S: marco*. Geografsko ime otoka napisano kao Sveti Marko nalazi se i na karti nepoznatog autora s kraja 17. stoljeća te na kartama J. Rouxa (1764.), J.-N. Bellina (1771.), L. Furlanetta (1784.), V. de Lucija (ca. 1792.-1796. i zatim 1809.) i G. Grubasa (1803.) (Slika 2.).

Slika 1. Prikaz Lokruma na ranonovovjekovnim pomorskim kartama s prikazom Jadrana; a) D. Homem 1570, b) P. Goos, 1650, c) P. Van der Aa, 1720.

Figure 1 Depictions of Lokrum on early modern nautical charts of the Adriatic Sea; a) D. Homem 1570, b) P. Goos, 1650, c) P. Van der Aa, 1720.

Izvori / Sources: a) Homem, D. (1570). [Pomorska karta Jadranskog mora]. Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, Zagreb, HR-HDA-902, D.XIV.6, b) Goos, P. (1650). Zee-kaarte van de Golf van Venetien. Privatna zbirka Marco Asta, Bologna, c) Van der Aa, P. (1720). Golfe de Venise avec les Côtes maritimes, Bayes et Ports etc. De la Grèce, Dalmatie et Italie. Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, Zagreb, HR-HDA-902, E.IV.29.

Slika 2. Prikazi Lokruma na ranonovovjekovnim pomorskim kartama s prikazom Jadrana; a) J. Roux 1764, b) J.-N. Bellin, 1771, c) V. de Lucio, 1809.

Figure 2 Depictions of Lokrum on early modern nautical charts of the Adriatic Sea; a) J. Roux 1764, b) J.-N. Bellin, 1771, c) V. de Lucio, 1809.

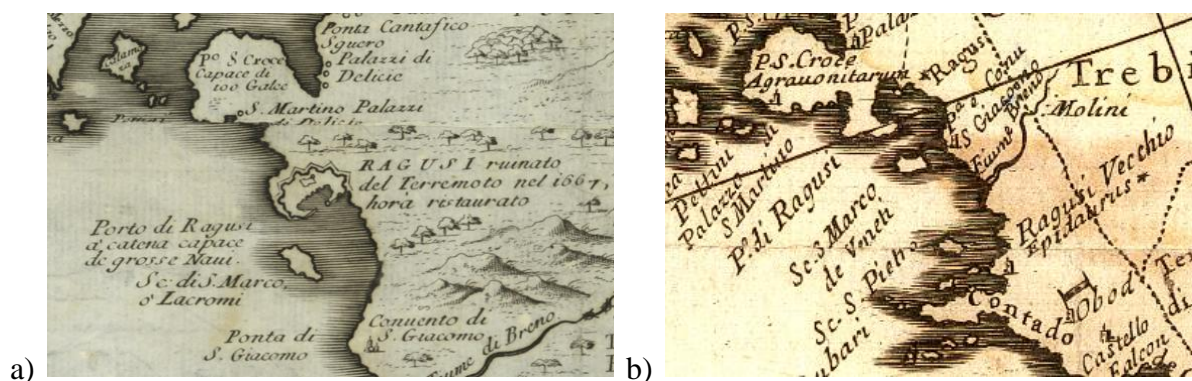
Izvori / Sources: a) Roux, J. (1764). Carte de la Mer Mediterranée in 12 fogli - VII Feuille. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Zbirka zemljovida i atlasa, Zagreb, S-JZ-XVIII-116., b) Bellin, J.-N. (1771). Carte des Isles

Elaphites, et la Coste de puis Stagno Jusqua Raguse u *Description géographique du Golfe de Venise et de la Morée*, Pl.22. Sveučilišna knjižnica u Splitu, Split, R-684, c) de Lucio, V. (1809). Nuova carta del Mare Adriatico ossia Golfo di Venezia. Sveučilište u Zadru, Znanstvena knjižnica, Zadar, 15188 D-20.

Zanimljivo je da J.-N. Bellin u svojem djelu *Description géographique du golfe de Venise et de la Morée* (1771) u opisnom dijelu navedeni otok naziva *Chiroma*, dok ga na kartama iz iste godine naziva *S. Marc*. Bellin navodi da je otok pripadao Mlečanima te da su ga unatoč ponudama odbijali prodati, a kontrolirajući Lokrum Mlečani su Dubrovčane držali za „uzde“. Bellin tim izrazom opisuje kontrolu nad Dubrovnikom koju su posjedovanjem otoka postigli Mlečani. K tome, Bellin navodi da su Mlečani onemogućili Dubrovčanima izgradnju utvrde na otoku, koja bi im pomogla u osiguravanju luke od napada s mora, uključujući i moguće mletačke napade. Tako je Venecija dodatno osiguravala svoju prevlast nad Jadranom. Bellin kasnije u tekstu navodi da su Mlečani kasnije ipak „prodali“ Lokrum Dubrovčanima u zamjenu za Korčulu. O navedenom nema traga u literaturi. Korčula je tijekom kratkog razdoblja početkom 15. stoljeća (1413. – 1417.) bila u sastavu Dubrovačke Republike (Dugački & Regan, 2018), međutim ne i tijekom prve polovice 17. stoljeća kada se odvio događaj o kojem Bellin piše. Navedeni događaj zamjene Korčule za Lokrum ne spominje se ni u izvještajima M. Sorga koji je u ime Dubrovačke Republike predvodio diplomatske pregovore s Venecijom o Lokrumu (Vučetić, 1889). Unatoč tome, navedeno svjedoči o umješnosti Mlečana s obzirom na to da su svoj narativ lukave i moćne republike inkorporirali i u francuske krugove; otočić su zamijenili za veliki nastanjeni otok s plodnom zemljom. Bellin piše i o anegdoti za koju kaže da sumnja u njezinu istinitost. Navodno je mletački general tijekom jedne noći podignuo strukturu koja je izgledala poput dobre utvrde. Postavio je topove na tu strukturu što je kod Dubrovčana izazvalo strah koji ih je primorao na pregovore s tim zapovjednikom. On je navodno odlučio napustiti Lokrum u zamjenu za Korčulu. Ni nakon ponovnog uspostavljanja vlasti nad Lokrumom Dubrovčani nisu izgradili utvrdu, jer si, kako Bellin navodi, nisu mogli priuštiti taj trošak. Unatoč malo vjerojatnoj istinitosti priče, činjenica da ta priča postoji svjedoči o geopolitičkom diskursu koji je Venecija o sebi gradila; ističe lukavost i strateška razmišljanja mletačke diplomacije. Venecija promatra sebe kao lukavog i sposobnog stratega, dok Druge

(Dubrovačku Republiku) promatra kao naive i nasamarene. Bellin dalje navodi da je detalje s karata preuzeo iz Coronellijevih izolara. Iako je Bellin, sudeći po njegovu tekstu, znao da je Lokrum pod dubrovačkom vlašću i dalje otok imenuje Svetim Markom, odnosno na kartama i dalje slijedi mletački narativ.

Uz navedene pomorske karte značajne su i dvije geografske karte V. M. Coronellija, službenog kozmografa Mletačke Republike. Coronellijevo djelo *Mari, Golfi, Isole, Spiagge...* objavljeno je 1694. godine. Na zahtjev dubrovačkih vlasti, prema rukopisu koji je posredstvom dobio od dubrovačkog Vijeća umoljenih, Coronelli je izradio i u navedeno djelo uključio detaljan prikaz Dubrovačke Republike (Marković, 1991). Dubrovačke vlasti ponudile su mu 20 cekina kako bi osigurale da podaci o njihovoj republici budu točno i precizno prikazani (Lučić, 1988). Dubrovčani su u pismu iz 1685. zatražili da podatke unese bez izmjena i da njihov izvještaj doslovno tiska⁴ u navedenom djelu (Škrivanić, 1959, p. 200). Zanimljivo je da je otok Lokrum nazvao *Sc. di S. Marco, o' Lacromi* prema mletačkom nazivu, što je odražavalo mletačke teritorijalne pretenzije nad navedenim otokom. Na karti Dalmacije istoga autora, objavljene u istom djelu, zapisano je ime *Sc. S Marco* uz koji je eksplicitno navedeno *de Veneti* (Slika 3.).

Slika 3. Prikazi Lokruma na geografskim kartama V. M. Coronellija (1688); a) isječak karte Dubrovačke Republike, b) isječak karte Dalmacije

Figure 3 Depictions of Lokrum on V. M. Coronellis geographical maps (1688) a) clip of the map of the Republic of Dubrovnik, b) clip of the map of Dalmatia

⁴ ... che egli stampi la detta relatione prout iacet... (Škrivanić, 1959, p. 200)

Izvor / Source: MARI, GOLFI, ISOLE, SPIAGGIE, PORTI, CITTA, Fortezze, Ed Altri Luoghi Dell' Istria, Quarner, DALMAZIA ALBANIA EPIRO, E LIVADIA, Delineati, e Descritti Dal P(ADRE) GENERALE CORONELLI, Venecija, 1688-1694, Knjižnica Državnog arhiva u Zadru, call no.: II.C.12.

U djelu *Mari, Golfi, Isole, Spiaggie...* (1694/2021), u poglavlju pod naslovom *STATO DI RAGVSI*, V. M. Coronelli navodi otoke u vlasništvu Dubrovačke Republike. Među otocima ne navodi Lokrum. U vlasništvu Dubrovnika navodi sljedeće otoke: Mljet, Lastovo i Elafite (među kojima izdvaja: Koločep, Šipan, Lopud i Sv. Andriju)⁵. Nameće se pitanje je li Coronelli šutnjom negirao vlasništvo Dubrovnika nad Lokrumom. Odgovor na navedeno pitanje vjerojatno je potvrđan s obzirom na to da ga imenuje imenom Svetog Marka, a uz to, na jednoj od svojih karata, ingerenciju nad njime pripisuje Veneciji. Ime se zadržalo i nakon pada Venecije, i to uglavnom u engleskim peljarima. Tvrтка Laurie & Whittle 1811. godine tiskala je peljar pod naslovom *New Sailing Directions for the Mediterranean Sea*. Iako na pomorskoj karti Sredozemlja nisu istaknuli ime otoka, o njemu su pisali u peljaru. U peljaru piše kako se na otoku koji je najbliži Dubrovniku nalazi crkva Sv. Marka. Od četiri otoka u dubrovačkom arhipelagu, Lokrum, Mrkan, Bobara i Supetar, Lokrum je jedini koji se nalazi neposredno ispred stare dubrovačke luke, dok su ostali bliži Cavtatu (Dujmić, 2021). Idući peljar u kojem se navedeno ponavlja peljar je autora J. W. Noriea *The New Mediterranean Pilot* iz 1817. godine. Na pomorskoj karti s prikazom Sredozemlja, navedenog autora, otočić nije imenovan. *The New Sailing directory for the Mediterranean Sea, the Adriatic Sea or the Gulf of Venice, The Archipelago and Levant, the Sea of Marmara and the Black Sea* peljar je autora J. Purdyja iz 1827. godine. U njemu piše da se na otoku najbližem Dubrovniku, udaljenom oko jedne milje, nalazi kapela posvećena Sv. Marku, i to na geografskoj širini od 42°37'45" N, što je odstupanje

⁵ *Delle Isole possedute da questa Repubblica, la prima che si oncontra, ch' e la piu grande, e Meleda, detta gia Melena, e Meligra, di forma lunga, di circuito di miglia 60. larga 10. La Il. ch' e la piu esposta al Mare, e Lagosta. E le ultime, che si trovano sono le 3. conosciute dagli Antichi col nome di Elaphites. Di queste la prima e Calamota, o Calafodia, ch' e la piu piccola, sterile, e meno abitata, di 7. miglia di circuio. La il. di esse, che n' ha diasi e detta Isola di Mezzo, e Lopud dagl' Illirici, perche sta nel mezzo di Calamota, e Giupana; ornata di belle Fabbriche. Due miglia lontano ha lo Scoglio di S. Andrea con piccolo; ma bello Monist. de' Benedittini. L'ultima che di queste tre e la piu grande, e detta Juppana, e Scipan dagli Illirici. Circuise 15 m. fertile, ed abitata* (V. M Coronelli, 1694/2021, p. 94)

od samo nekoliko sekundi od pozicije na kojoj se nalazi Fort Royal. Spominjanje kapele/crkve Sv. Marka u peljarima može se protumačiti na više načina. Moguće da je to kartografsko nasljeđe, odnosno nekritičko preuzimanje podataka sa starijih karata kao što je to karta V. De Lucia (ca. 1792-1796), s obzirom na to da su podaci o morskim strujama u navedenim peljarima dijelom temeljeni na zapažanjima iz venecijanskog peljara V. De Lucia i njegovu djelu o morskim strujama u Jadranu iz 1798. godine (Dujmić, 2021). Isto tako, moguće je da su informaciju preuzeli s neke starije karte ili peljara. Osim u peljarima ime se nastavilo upotrebljavati i na kartama pa se tako na karti nastaloj na hidrografskom istraživanju francuskog hidrografa C. F. Beautemps-Beaupréa otok naziva *I. Lacroma ou S. Marco* (Kozličić, 2006).

U knjizi W. H. Smytha iz 1854. godine, *The Mediterranean: a memoir physical, historical and nautical* navedene su geografske širine i geografske dužine pojedinih orijentira za navigaciju. Autor navodi kako se na otoku *Lakroma* nalazi *fort S. Marco*, a na prvoj stranici drugog izdanja peljara J. W. Noriea iz 1824. godine piše da je izrađen na temelju izmjera i zapažanja nekoliko zapovjednika trgovačkih brodova i kapetana kraljevske mornarice, među kojima je naveden i W. H. Smyth. Vidljivo je da je mletačka doktrina svojatanja Lokruma trajala dulje od dva stoljeća i nadišla jadransku regiju ušavši u francusku kartografiju u 18., a u englesku u 19. stoljeću i nastavila se nakon pada Mletačke Republike. Svojetanje otoka započelo je diplomatskim prepiskama koje su eskalirale „Lokrumskom krizom“, a nastavilo se kartografskim prikazima.

Politička semiotika mletačkog izbora imena otoka Lokruma poprilično je jasna. Oslanjajući se na radove Giraut i Houssay-Holzschuh (2016) te Gill (2005) ovdje se radi o tipičnom primjeru „osvajanja“ kao geopolitičkog konteksta i "utemeljenja" kao tehnologije za uspostavljanje novoga geografskog imena, s ciljem stvaranja, legitimacije i održavanja novog političkog i kulturnog poretka i to na globalnoj razini. Činjenica da se ime *Scoglio di San Marco* počelo pojavljivati na pomorskim kartama pridonijela je njegovu širenju među pomorcima i svima drugima zainteresiranima za upotrebu pomorskih karata i peljara koje su važan izvor prostornih podataka. Karte su svakako najprikladniji način za prikazivanje različitih prostornih

odnosa koji su bili od iznimnog značaja u različitim područjima društvenog i političkog života. Budući da su karte mletačkih autora često služile kao predlošci za izradu karata Jadranskog mora, ali i drugih karata šireg područja, tako i Sredozemlja, europski su kartografi usvojili geografska imena s takvih karata, uključujući i mletačko ime za otok Lokrum. Reprodukcijska sadržaja nije nužno značila prihvaćanje ideja ili namjera autora ili naručitelja, već se može tumačiti i kao tehničko kopiranje sadržaja. Ne može se zaključiti da su svi europski kartografi koji su se koristili različitim inačicama mletačkog imena za otok Lokrum smatrali da Venecija na njega polaže ekskluzivna politička i ekonomska prava. Ipak, mletačka je poruka uspješno prenesena i učinkovito raširena po Europi, barem na razini kartografske, a posredno i jezične, komunikacije u prostoru i o prostoru.

Mletački geopolitički diskurs je, bez obzira na razloge (primarne mletačke i sekundarne onih koji su preuzimali mletačke karte kao predloške) živio desetljećima. To je u skladu s čestom pojavom dugovječnosti povijesnih i geopolitičkih diskursa zbog uspješnih pokušaja njihova eksplicitnoga ili implicitnoga nametanja (Bourdieu, 1990). Navedeno je isto jedan od mogućih razloga zbog čega su kartografi i autori uputa za plovidbu podržavali mletačku toponimiju. Sociološkim jezikom to upućuje na simboličku borbu za dominantnost određenog svjetonazora – onoga prema kojem je položaj određene skupine povlašten (Bourdieu, 1990), u ovom slučaju položaj Mletačke Republike u političkom sustavu Jadrana. Psihološki to znači da taj položaj mora pružiti pozitivno samopouzdanje i da će svaki pokušaj dovođenja takve interpretacije u pitanje naići barem na neodobravanje (Musiyezdov, 2022). Zato se stavovi prema detaljizaciji, odnosno odbacivanju mletačkih toponima ne mogu svesti samo na političke preferencije, već geopolitički diskurs zahvaća i identitete.

Iako slična istraživanja o višestrukome imenovanju u Jadranskom moru tijekom istog razdoblja nisu široko zastupljena, ovaj rad pridonosi razumijevanju praksi višeimenosti na području Jadrana. Jedini poznati primjer je istraživanje višeimenosti Jadranskog mora. Kao što je i navedeno, Jadransko more na ranonovovjekovnim pomorskim kartama često je nazivano Venecijanskim zaljevom (Golfo di Venezia), čime su Mlečani u svoj geopolitički diskurs

ugradili percepciju Jadrana kao proširene luke mletačke prijestolnice (Faričić i sur., 2023). Ta odsutnost sličnih primjera može ukazivati na jedinstvenost analiziranih slučajeva, ali i otvara prostor za buduća istraživanja koja bi mogla otkriti dodatne slučajeve višestrukog imenovanja pod utjecajem teritorijalnih pretenzija. Za šire, u ovom slučaju Sredozemno, područje može se istaknuti višeimenost otoka Krfa. Navedeni je otok na pomorskim kartama redovito imenovan mletačkim imenom Corfu, umjesto grčkim Kerkira. Navedena praksa imenovanja otoka Krfa mletačkim nesnimom ušla je u europske kartografske krugove, u kojima se i danas ime Krf upotrebljava kao egzonym (npr. engleski Corfu, francuski Corfou, njemački Korfu i sl.), dok se u Grčkoj koristi izvorno ime (Κέρκυρα).

ZAKLJUČAK

U sklopu provedenog istraživanja, usporedna kvalitativna analiza toponomastičkih elemenata na kartama i u peljarima iskorištena je za razumijevanje specifičnih oblika komunikacije koje karte kao medij omogućuju. Ova analiza temelji se na interdisciplinarnom pristupu koji uključuje suvremene istraživačke paradigme kao što su diskurzivne teorije, integrativnost, prekograničnost, imagologija i kulturna geografija. Karte se često percipiraju kao objektivni prikazi stvarnosti, no one su u stvarnosti snažni alati za prenošenje kulturnih, političkih i ideoloških poruka. Toponimi imaju ključnu ulogu u procesu „teritorijalizacije“ i omogućuju proučavanje geokulturnog identiteta i geopolitičkih dinamika. Analizirana je upotreba toponima u kontekstu različitih čimbenika poput političke ideologije i kartografske tradicije, prepoznajući karte ne samo kao alate za navigaciju, već kao složene medije za kulturološku i geopolitičku komunikaciju. Promjene toponima nisu samo odraz povijesnih jezičnih fluktuacija, već služe kao „označivači“ teritorija i identitetskih prostora. Proučavanje karte otkriva kako kartografi i naručitelji karte manipuliraju geografskom stvarnošću, često reflektirajući ideološke i političke agende koje ugrađuju u geopolitički diskurs svoje zemlje.

Varijacije u geografskim imenima ističu kulturnu i političku dominaciju Mletačke Republike u jadranskom bazenu gdje su mletačka imenovanja postala standardna, što upućuje na to da je karta bila učinkovito sredstvo za afirmaciju političke moći i kulturne hegemonije.

Kartografski izbori oblikovali su percepciju geografskih prostora i ostavili dugotrajan utjecaj na jezične prakse, posebno na geografska imena.

Analiza sukoba geopolitičkog diskursa na primjeru geografskog imena otoka Lokruma ne otkriva samo duboke slojeve u komunikacijskom potencijalu karte, već i u njezinu kapacitetu da odražava i oblikuje geopolitičke stavove i identitete. Lokrum nije samo geografski objekt, već je i element u mreži političkih, kulturnih i povijesnih značenja koji su se prelamali kroz kartografske prikaze i peljare Jadranskog mora. Sukob između Dubrovačke Republike i Mletačke Republike oko vlasništva nad otokom, koji je kulminirao tijekom tzv. Lokrumske krize u 17. stoljeću, potaknuo je promjenu imena otoka Lokruma na kartama i u peljarima. Varijacije u imenovanju Lokruma, od mletačkog *scoglio di San Marco* do lokalnog Lokrum, i trajanje navedenog kroz stoljeća ilustriraju kako kartografija služi kao polje na kojem se ispisuje i reinterpreтира povijest. Upotreba imena *scoglio di San Marco* na kartama nakon pada Mletačke Republike u engleskim i francuskim kartografskim radovima 19. stoljeća, pokazuje kako se kartografska komunikacija koristila ne samo za navigacijske svrhe već i kao efikasno sredstvo učvršćivanja i širenja geopolitičkih narativa. Navedeno je primjer kako kartografski prikazi nisu neutralni, već aktivno sudjeluju u kreiranju i afirmaciji političkih teritorijalnih pretenzija te posredno i u geopolitičkom diskursu zemalja, čime se potvrđuje postavljena hipoteza.

Višeimenost Lokruma, kao i Jadranskog mora, očiti su primjeri sukoba geopolitičkog diskursa i ilustriraju kako kartografija, unutar koje toponimi, može poslužiti kao moćno sredstvo komunikacije prenoseći poruke koje su istovremeno geografske, političke i kulturne. Kroz promišljanje komunikacijskog potencijala toponima na pomorskim kartama može se bolje razumjeti kako se prostorni odnosi interpretiraju, prenose i politički instrumentaliziraju pružajući uvid u složene veze između geografije, moći i identiteta. Ovi primjeri jasno pokazuju kako su kartografi koristili toponime ne samo za obilježavanje geografskih lokacija već i kao način komuniciranja šireg spektra informacija, od navigacijskih do političkih. Različita imena za iste lokacije služe kao podsjetnici na složene povijesne odnose između naroda, kultura i država, dok istovremeno odražavaju promjenjive moći koje oblikuju kartografsku praksu.

Izjava o dostupnosti podataka: Podaci su dostupni na zahtjev autoru.

Acknowledgement: Ovaj je rad rezultat istraživanja u sklopu znanstvenog projekta IP-2020-02-5339 Ranonovovjekovne pomorske karte Jadranskog mora: izvori informacija, navigacijska sredstva i komunikacijski mediji (NACHAS) koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Sukob interesa: Autor izjavljuje da nema sukoba interesa.

LITERATURA I IZVORI

Akimoto, D. (2020). Takeshima or Dokdo? Toward Conflict Transformation of the Japan-Korea Territorial Dispute. *Asian-Pacific Law & Policy Journal*, 22(1), 51–89.

Alderman, D. H. (2008). Place, Naming, and the Interpretation of Cultural Landscapes. U B. Graham i P. Howard (Ur.), *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity* (pp. 195–213). Ashgate. <https://doi.org/10.4324/9781315613031-11>

Bellin, J.-N. (1771). Carte des Isles Elaphites, et la Coste de puis Stagno Jusqua Raguse, u Description géographique du Golfe de Venise et de la Morée, Pl.22. Sveučilišna knjižnica u Splitu, Split, R-684.

Bellin, J.-N. (1771): *Description géographique du golfe de Venise et de la Morée*. Didot.

Berg, L. D. & Vuolteenaho, J. (2009). *Critical Toponymies: The Contested Politics of Place Naming*. Ashgate. <https://doi.org/10.4324/9781315258843>

Bonnemaison, J. (2005). *Culture and Space: Conceiving a New Cultural Geography*. I. B. Tauris.

Bourdieu, P. (1990). *In Other Words: Essays toward a Reflective Sociology*. Stanford University Press.

Braudel, F. (1972). *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*. Harper & Row.

Budić, F. (2021). Grčke opaske o jadranskom pomorskom krajoliku: veliki Rejin zaljev i Kronovo more. *Arheološki radovi i rasprave*, 20(1), 89–104. <https://doi.org/10.21857/ygjwrcd63y>

Campbell, T. (1987). *The Earliest Printed Maps 1472-1500*. The British Library.

Cohen, S. B. (2015). *Geopolitics: The Geography of International Relations*. Rowman & Littlefield.

Coronelli, V. M. (1688-1694). MARI, GOLFI, ISOLE, SPIAGGIE, PORTI, CITTA, Fortezze, Ed Altri Luoghi Dell' Istria, Quarner, DALMAZIA ALBANIA EPIRO, E LIVADIA, Delineati, e Descritti Dal P(ADRE) GENERALE CORONELLI, Venecija, Knjižnica Državnog arhiva u Zadru, call no.: II.C.12.

Coronelli, V. M. (2021). *Mari, Golfi, Isole, Spiagge, Porti, Citta, Fortezze, ed altri Luoghi Dell' Istria, Quarner, Dalmazia, Albania, Epiro, e Livadia* (pretisak). Dominović. (1694)

Črljenko, I. & Faričić, J. (2022). Toponymic twins, polyonymy in Croatia. U C.-R. Loth (Ur.), *Standardisation and the Wealth of Place Names – Aspects of a Delicate Relationship* (pp. 167–189). Sun Media Bloemfontein.

Culcasi, K. (2008). *Cartographic constructions of the Middle East*, Doctoral dissertation. Syracuse University, New York, USA.

de Lucio, V. (1809). Nuova carta del Mare Adriatico ossia Golfo di Venezia. Sveučilište u Zadru, Znanstvena knjižnica, Zadar, 15188 D-20.

de Lucio, V. (ca. 1792-1796). [Pomorska karta Jadranskog mora]. Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, Zagreb, T 15 P–Q – HR-HDA-902 E.IV.33.

Dugački, V. & Regan K. (2018). *Hrvatski povijesni atlas*. LZ Miroslav Krleža.

Dujmić, D. (2021). Uži dubrovački akvatorij u engleskim peljarima 1811. – 1826. godine. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, 63, 255–286. <https://doi.org/10.21857/94kl4czkpm>

Duplančić Leder, T., Ujević & T., Čala, M. (2004). Coastal length and areas of islands in the Croatian part of the Adriatic Sea determined from the topographic maps at the scale of 1:25 000. *Geoadria*, 9(1), 5–32. <https://doi.org/10.15291/geoadria.127>

Faričić, J. (2007). Geografska imena na kartama Hrvatske 16. i 17. stoljeća. *Kartografija i geoinformacije*, 6 (izv.spec.), 148–179. <https://hrcak.srce.hr/file/20114>

Faričić, J. (2011). Geografski aspekti proučavanja toponima. U V. Skračić i J. Faričić (Ur.), *Geografska imena, Zbornik radova* (pp. 51–66). Sveučilište u Zadru, HGD.

Faričić, J. (2017). Geografska imena na starim kartografskim prikazima šibenskih otoka. U V. Skračić (Ur.), *Toponimija šibenskog otočja* (pp. 247–308). Sveučilište u Zadru: Centar za jadranska onomastička istraživanja.

Faričić, J., Selva, O. & Umek, D. (2023). Geographical names of the Adriatic Sea on medieval and early-modern maps and nautical charts. *Journal of Historical Geography*, 82, 68–80. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2023.09.007>

Fassoi, M. (1679). [Pomorska karta Jadranskog mora]. The Huntington Library, Art Museum, and Botanical Gardens, Library Collections, Maps and Atlases, Portolans, San Marino, CA, USA, mssHM 30.

Flint, C. (2021). *Introduction to Geopolitics*. Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9781003138549>

Foretić, P. (2019). *Povijest Dubrovnika do 1808*, knjiga druga. Fortuna.

Furlanetto, L. (1784). Nuova carta Marittima del Golfo di Venezia. Državni arhiv u Zadru, Kartografska zbirka, Zadar, HR-DAZD-383 No. 3.1.

Gill, G. (2005). Changing Symbols: The Renovation of Moscow Place Names. *The Russian Review*, 64(3), 480–503. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9434.2005.00371.x>

Giraut, F. & Houssay-Holzschuch, M. (2016). Place Naming as Dispositif: Toward a Theoretical Framework. *Geopolitics*, 21(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/14650045.2015.1134493>

Goos, P. (1650). Zee-kaarte van de Golf van Venetien. Privatna zbirka Marco Asta, Bologna.

Gottman, J. (1964). The Political partitioning of Our Worlds: An attempt at Analyses. U W. A. Douglas Jackson (Ur.), *Politics and Geographic Relationships* (pp. 81–85). Prentice-Hall, Inc.

Grubas, G. (1803). The Adriatic Sea or Gulf of Venice. British Library, Cartographic Items, Maps 20681.(6.) / Maps K.MAR.5.

- Hakluyt, R. (1599). *The principal navigations, voyages, traffiques and discoveries of the English Nation* (Vol. 2). George Bishop, Ralph Newberie, and Robert Barker.
- Harley, J. B. (1988). Maps, knowledge, and power. U D. Cosgrove i S. Daniels (Ur.), *The Iconography of Landscape: Essays on the Symbolic Representation, Design and Use of Past Environments* (pp. 277–312). Cambridge University Press
- Harley, J. B. (1992). Deconstructing the Map. U T. Barnes i J. Duncan (Ur.), *Writing Worlds. Discourse, Text and Metaphor in the Representation Landscape* (pp. 231–247). Routledge.
- Harley, J. B. & Woodward, D. (1987). Preface. U B. Harley i D. Woodward (Ur.), *The History of Cartography, Vol. 1. Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, J. B. Harley i D. Woodward (pp. xv–xxi.), University of Chicago Press.
- Harms, E. (2011). *Saigon's Edge: On the Margins of Ho Chi Minh City*. University of Minnesota Press. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816656059.001.0001>
- Harris, R. (2006). *Dubrovnik: A History*. Saqi Books.
- Hećimović, S. (1982). Flora otoka Lokruma, Bobare i Mrkana. *Acta Botanica Croatica*, 41(1), 155–170. <https://hrcak.srce.hr/file/233920>
- Homem, D. (1570). [Pomorska karta Jadranskog mora]. Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, Zagreb, HR-HDA-902, D.XIV.6.
- Jones, L. & Sage, D. (2009). New directions in critical geopolitics: an introduction. *GeoJournal*, 75(4), 315–325. <https://doi.org/10.1007/s10708-008-9255-4>
- Kelly, C. (2011). Making a home on the Neva: Domestic space, memory, memory, and local identity in Leningrad and St. Petersburg, 1957 – present. *Laboratorium*, 3(3), 53–96. <https://www.soclabo.org/index.php/laboratorium/article/view/265>
- Kim, K. (2014). Dokdo or Takeshima?. *CLA Journal*, 2, 29–41.
- Kozličić, M. (1990). *Historijska geografija istočnog jadrana u starom vijeku*. Književni krug.
- Kozličić, M. (1995). *Kartografski spomenici hrvatskog jadrana*. AGM.
- Kozličić, M. (2006). *Istočni Jadran u djelu Beautemps-Beaupréa*. Hrvatski hidrografski institut.

- Krleža, P. & Mlinarić, D. (2022). Likovni prikazi na srednjovjekovnim i novovjekovnim kartama svijeta: ikonografija poznatog i nepoznatog. *Kartografija i Geoinformacije*, 38(21), 26–51. <https://doi.org/doi.org/10.32909/kg.21.38.1>
- Kunčević, L. (2021). O „drskosti“ Dubrovčana: mletačko-dubrovački sukob u ljeto 1630. godine. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 59, 81–114. <https://doi.org/10.21857/mnlqgc5k2y>
- Kuzio, T. (2022). „Eastern Ukraine“ is No More: War and Identity in Post-Euromaidan Dnipropetrovsk. U T. Kuzio, S. I. Zhuk i P. D'Anieri (Ur.), *Ukraine's Outposts: Dnipropetrovsk and the Russian-Ukrainian War* (pp. 28–64). E-International Relations Publishing.
- Lane, F. C. (1973). *Venice, a Maritime Republic*. Johns Hopkins University Press.
- Laurie, R. & Whittle, J. (1811). *New Sailing Directions for the Mediterranean Sea*. Laurie & Whittle.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Blackwell.
- Logan, W. S. (2000). *Hanoi: Biography of a City*. University of Washington Press.
- Lučić, J. (1988). O kartografiji u Dubrovačkoj Republici. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 26, 125–133.
- Lučić, J. (1989). Prošlost otoka Lokruma. U M. Meštrov (Ur.), *Zbornik radova sa Simpozija održanog od 8 – 11.9.1987. u Dubrovniku u organizaciji Sveučilište u Zagrebu*. Hrvatsko ekološko društvo.
- Magaš, D., Faričić, J. & Surić, M. (2001). Elafitsko otočje – fizičko-geografska obilježja u funkciji društveno-gospodarskog razvitka. *Geoadria*, 6(1), 31–55. <https://doi.org/10.15291/geoadria.161>
- Makušev, V. V. & Šufflay, M. (1905). Isprave za odnošaj Dubrovnika prema Veneciji. *Starine*, 31, 1–257.
- Mansel, P. (1995). *Constantinople: City of the World's Desire 1453-1924*. John Murray.

Marković, M. (1991). Dubrovnik i Dubrovačka Republika na starim geografskim kartama. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 29, 201–205.
<https://hrcak.srce.hr/240932>

Marković, M. (1993). *Descriptio Croatiae: Hrvatske zemlje na geografskim kartama od najstarijih vremena do pojave prvih topografskih karata*. Naprijed, Zagreb.

McDonald, M. (1993). The Construction of Difference: An Anthropological Approach to Stereotypes. U S. McDonald (Ur.), *Inside European Identities. Ethnography in Western Europe* (pp. 219–237). Berg.

Mlinarić, D. & Gregurović, S. (2011). Kartografska vizualizacija i slika Drugoga na primjeru višestruko graničnih prostora. *Migracijske i Etničke Teme*, 27(3), 345–373.
<https://hrcak.srce.hr/file/115921>

Monmonier, M. (1995). *Drawing the Line: Tales of Maps and Controversy*. Henry Holt and Co.

Mountz, A. (2009). The Other. U C. Gallaher, C. Dahlman, M. Gilmartin, A. Mountz i P. Shirlow (Ur.), *Key Concepts in Political Geography* (pp. 328–338). SAGE Publications Ltd.

Musiyezdov, O. (2022). „Do National and Geopolitical Identities Explain Attitudes to Decommunisation? A Comparison of Dnipro and Kharkiv. U T. Kuzio, S. I. Zhuk i P. D'Anieri (Ur.), *Ukraine's Outposts: Dnipropetrovsk and the Russian-Ukrainian War* (pp. 28–64). E-International Relations Publishing.

Ničetić, A. (2002). Otok Lokrum – jučer, danas i sutra. *Dubrovnik*, 13(1-2), 221–237.

Norie, J. W. (1817). *The New Mediterranean Pilot* (1st ed.). J. W. Norie & Co.

Norie, J. W. (1824). *The New Mediterranean Pilot* (2nd ed.). J. W. Norie & Co.

Ó Tuathail, G. (1996). *Critical geopolitics: The politics of writing global space*. University of Minnesota Press.

Orth, D. J. (1987). *Principles, Policies, and Procedures: Domestic Geographic Names*. U.S. Board on Geographical Names.

https://www.nps.gov/subjects/wilderness/upload/Board-of-Geo-Names_508.pdf

Ostojić, I. (1964). *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima, Sv. II. Benediktinci u Dalmaciji*. Benediktinski priorat-TKON.

Peterson, J. E. (2006). The Gulf in Historical Perspective: History, Culture, and Politics in the Middle East. U L. G. Potter (Ur.), *The Persian Gulf in History* (pp. 3–24). Palgrave Macmillan.

Purdy, J. (1827). *The New Sailing directory for the Mediterranean Sea, the Adriatic Sea or the Gulf of Venice, The Archipelago and Levant, the Sea of Marmara and the Black Sea*. R. H. Laurie.

Reszegi, K. (2020). Toponyms and Spatial Representations. *Onomastica*, 64, 23–37. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.64.4>

Rossit, C., Selva, O. & Umek, D. (Eds.) (2009). *La toponomastica in Istria, Fiume e Dalmazia* (Vol. II, parte seconda). Edizioni Istituto Geografico Militare.

Roux, J. (1764). Carte de la Mer Mediterranée in 12 fogli - VII Feuille. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Zbirka zemljovida i atlasa, Zagreb, S-JZ-XVIII-116.

Ruble, B. A. (1990). *Leningrad: Shaping a Soviet City*. University of California Press.

Schofield, R. (2017). *Territorial Foundations of the Gulf States*. Taylor & Francis Group.

Siniscalchi, S. & Palagiano, C. (2008). The Place Names of the Middle East Before and After Ptolomeic Cartography: An Emblematic Selection from Ancient Maps. *The Cartographic Journal*, 55(3), 205–216. <https://doi.org/10.1080/00087041.2017.1413788>

Skok, P. (1950). *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Jadranski institut JAZU.

Skračić, V. (1996). *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*. Književni krug.

Skračić, V. (2009). Višeimenost u jadranskoj nesonimiji (na primjeru Kornatskog otočja). *Geoadria*, 14(1), 141–163. <https://doi.org/10.15291/geoadria.560>

Skračić, V. (2011). *Toponomastička početnica*. Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska.

Smyth, W. H. (1854). *The Mediterranean: a memoir physical, historical and nautical*. John W. Parker and Son.

Soames, L. (1980). From Rhodesia to Zimbabwe. *International Affairs*, 56(3), 405–419. <https://doi.org/10.2307/2617389>

Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell.

Šakaja, L. (2015). *Uvod u kulturnu geografiju*. Leykam interbational d.o.o., Zagreb, Hrvatska.

Šimunović, P. (2005). *Toponimija hrvatskog jadranskog prostora*. Golden marketing – Tehnička knjiga.

Šimunović, P. (2009). *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Golden marketing – Tehnička knjiga.

Škrivanić, G. (1959). Koroneljevi podaci o Dubrovačkoj Republici i njegovoj izradi karte republike. *Istorijski časopis*, 9-10, 199–204.

Tabain, T. (1976). Jadransko more. U V. Brajković (Ur.), *Pomorska Enciklopedija* (Vol. 3, pp. 135–214). Jugoslavenski leksikografski zavod.

Taubman, W. (2003). *Khrushchev: The Man and His Era*. W.W. Norton & Company.

Van der Aa, P. (1720). Golfe de Venise avec les Côtes maritimes, Bayes et Ports etc. De la Grèce, Dalmatie et Italie. Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, Zagreb, HR-HDA-902, E.IV.29.

Vučetić, A. (1889). *Lokrum i odnošaj Dubrovnika sa Mlecima u XVII. vijeku: iz izvještaja M. Sorga*. A. Zannoni.

Wood, D. (1992). *The Power of Maps*. Guliford Press.

Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A Modern History*. I.B. Tauris.